

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

Rīgā

2024. gada 3. decembrī

Nr. 495

Saeimas Prezidijam

Indivīda un sabiedrības veselība ir vērtība, kuras nozīme sabiedrības labklājības nodrošināšanā nav apšaubāma. No sabiedrības veselības stāvokļa ir atkarīga arī valsts ekonomikas izaugsme un konkurētspējas attīstība, jo personas fiziskā, garīgā un sociālā labklājība tiešā veidā ietekmē tās darba ražīgumu.

Aplūkojot Eiropas Komisijas apkopoto statistiku, redzams, ka veselības rādītāji Latvijā ir vieni no zemākajiem Eiropas Savienībā. Budžeta izdevumi veselības nozarei ir krietni zemāki nekā vidēji Eiropas Savienībā. Turklāt valsts piešķirtais finansējums tieši zāļu kompensācijām ir viens no zemākajiem Eiropas Savienībā un viszemākais starp Baltijas valstīm. Lai gan tiek īstenots pasākumu plāns zāļu cenu mazināšanai un ir būtiski paplašināts kompensējamo medikamentu saraksts un palielināts kompensācijas apmērs, pacientu finansiālās vajadzības joprojām ir daudz lielākas. Daudzi Latvijas iedzīvotāji saskaras ar finansiālām grūtībām, iegādājoties nepieciešamos medikamentus, it īpaši pacienti ar smagām un retām slimībām, kuru ārstēšanai nepieciešami medikamenti ir dārgi un nepieciešami ilgākā laika periodā.

Grūtības nodrošināt medikamentu pieejamību var pildzināt atveseļošanos, kas neizbēgami ietekmē arī darbaspēka pieejamību un darba ražīgumu. Savukārt apgādībā esošu personu aprūpe var ietekmēt spēju pilnvērtīgi iekļauties darba tirgū.

Viens no veidiem, kas varētu sniegt ieguldījumu šo grūtību pārvarēšanā un līdz ar to arī darbaspēka resursa saglabāšanā, ir motivēt darba devējus brīvprātīgi palīdzēt savam darbiniekam vai viņa apgādībā esošai personai segt zāļu izmaksas. Tomēr šobrīd spēkā esošais tiesiskais regulējums šādu motivāciju neveicina, jo iespējamais darba devēja finansiālais atbalsts darbiniekam zāļu iegādei tiek aplikts ar nodokļiem.

Ievērojot minēto un to, ka pašreizējās valsts budžeta iespējas veselības aprūpes jomā ir ierobežotas, likumdevējam ir jāizvērtē citi iespējamie rīki, kā sekmēt pacientiem nepieciešamo medikamentu iegādi. Norma, ka gada apliekamajā ienākumā netiek ietverta un ar iedzīvotāju ienākuma nodokli netiek aplikta darba devēja darbiniekam vai viņa apgādībā esošai personai piešķirta palīdzība naudā medicīnisko tehnoloģiju iegādei, ir viens no šādiem rīkiem. Tādēļ saredzu iespēju piedāvāt atbilstošus grozījumus likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli".

Ņemot vērā iepriekš minēto, saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 65. pantu pagodinos Jums nosūtīt izskatīšanai likumprojektu "Grozījumi likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"". "

Pielikumā:

1. Likumprojekts uz 2 lp.
2. Likumprojekta anotācija uz 5 lp.

Cieņā

Valsts prezidents

Edgars Rinkēvičs

Grozījumi likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”

Izdarīt likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” (Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993, 22./23. nr.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 1994, 2., 23. nr.; 1995, 8., 14. nr.; 1996, 9. nr.; 1997, 3., 21. nr.; 1998, 1. nr.; 1999, 24. nr.; 2000, 5. nr.; 2001, 1., 24. nr.; 2002, 6. nr.; 2003, 15. nr.; 2004, 2. nr.; 2005, 2., 8., 24. nr.; 2006, 14., 22. nr.; 2007, 3., 12., 24. nr.; 2008, 12. nr.; 2009, 1., 2., 15., 16. nr.; Latvijas Vēstnesis, 2009, 200. nr.; 2010, 82., 131., 178., 206. nr.; 2011, 99., 144., 157., 204. nr.; 2012, 44., 88., 92., 192. nr.; 2013, 194., 232., 234. nr.; 2014, 47., 57., 257. nr.; 2015, 42., 97., 227., 248. nr.; 2016, 123., 241. nr.; 2017, 156., 242. nr.; 2018, 95., 111., 194., 249. nr.; 2019, 66., 118. nr.; 2020, 138., 240.A, 250. nr.; 2021, 27., 234.A nr.; 2022, 95., 211.A, 238. nr.; 2023, 60., 123., 226., 247. nr.) šādus grozījumus:

1. Papildināt 8. pantu ar 2.¹⁵ daļu šādā redakcijā:

“2.¹⁵ Par algota darba ienākumu šā panta otrās daļas izpratnē nav uzskatāma darba devēja darbiniekam vai viņa apgādībā esošai personai piešķirta palīdzība naudā medicīnisko tehnoloģiju iegādei, ja ir izpildīti šādi nosacījumi:

- 1) medicīnisko tehnoloģiju iegādes nepieciešamību ir apstiprinājis ārstu konsīlijs un darba devēja rīcībā ir dokuments, kas to apliecina;
- 2) medicīnisko tehnoloģiju iegāde netiek pilnībā kompensēta no valsts budžeta līdzekļiem un darba devēja rīcībā ir dokuments, kas to apliecina;
- 3) darba devēja piešķirtā palīdzība naudā medicīnisko tehnoloģiju iegādei nepārsniedz to iegādei nepieciešamo līdzekļu daļu, kas netiek kompensēta no valsts budžeta līdzekļiem;
- 4) darba devēja rīcībā ir darbinieka apliecinājums, ka dokumenti, kas apliecina medicīnisko tehnoloģiju iegādi, nav iesniegti un netiks iesniegti apmaksai apdrošināšanas sabiedrībai vai Valsts ieņēmumu dienestam kā attaisnoto izdevumu pamatojums.”

2. Papildināt 9. panta pirmo daļu ar 32.⁴ punktu šādā redakcijā:

“32⁴) darba devēja darbiniekam vai viņa apgādībā esošai personai piešķirta palīdzība naudā medicīnisko tehnoloģiju iegādei, ja ir izpildīti šā likuma 8. panta 2.¹⁵ daļas nosacījumi;”

3. Papildināt 29. panta pirmo daļu ar 8. punktu šādā redakcijā:

“8) uzglabāt dokumentus, kas pamato šā likuma 8. panta 2.¹⁵ daļā noteiktā atbrīvojuma piemērošanu, trīs gadus no šajā likumā noteiktā nodokļa maksāšanas termiņa, un izmantot tikai šim mērķim.”

Likums stājas spēkā nākamajā dienā pēc tā izsludināšanas.

Valsts prezidents

 Edgars Rinkēvičs

Likumprojekta “Grozījumi likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”” anotācija

1. Kādēļ likums ir vajadzīgs

Sabiedrības veselības stāvoklis vistiešākajā veidā ietekmē darba ražīgumu, ekonomikas izaugsmi un valsts konkurētspēju.

Atbilstoši Eiropas Komisijas apkopotajai statistikai veselības rādītāji Latvijā ir vieni no zemākajiem Eiropas Savienībā¹ (turpmāk – ES), savukārt budžeta izdevumi veselības nozarei ir krietni zemāki nekā vidēji ES.² Arī valsts piešķirtais finansējums tieši zāļu kompensācijām ir viens no zemākajiem ES un ir par 34 % zemāks nekā Lietuvā un Igaunijā.³ Virkne no kompensējamo zāļu sarakstā iekļautajiem medikamentiem, kas ir pieejami citviet ES, tai skaitā Lietuvā un Igaunijā, Latvijā nav pieejami. Tas neizbēgami rada lielu finansiālo slogu pacientiem. Iedzīvotāji no saviem līdzekļiem sedz aptuveni pusi no kopējā zāļu patēriņa izmaksām gadā un lielāko daļu no ambulatori lietotajām zālēm. Iedzīvotāju kopējos tēriņus zālēm veido samaksātais par receptšu zālēm, kas nav iekļautas kompensējamo zāļu sarakstā (255,81 milj. euro bez PVN gadā), pacienta līdzmaksājums par kompensējamām zālēm (28,94 milj. euro bez PVN gadā) un samaksātais par bezreceptšu zālēm (85,56 milj. euro bez PVN gadā).

Lai gan tiek īstenots pasākumu plāns zāļu cenu mazināšanai un valdība ir būtiski paplašinājusi kompensējamo medikamentu sarakstu un palielinājusi kompensācijas apmēru, pacientu finansiālās vajadzības joprojām ir daudz lielākas.

Kompensējamo zāļu sarakstā iekļautos medikamentus katru gadu saņem vairāk nekā 700 000 Latvijas iedzīvotāju. 2025. gadā no valsts budžeta līdzekļiem kompensējamo medikamentu izdevumu segšanai tiks piešķirti aptuveni 307,82 milj. euro. Šis finansējums iekļauj kompensācijas (1,89 milj. euro) gadījumus, kad pacientam ir nozīmētas zāles, kas nav iekļautas kompensējamo zāļu sarakstā un Nacionālais veselības dienests var lemt pacientam kompensēt zāļu izdevumus individuālā kārtā. Taču ar šo finansējumu diemžēl nevar pilnā apmērā apmierināt visu pacientu vajadzības, kas nozīmē, ka daļa Latvijas iedzīvotāju saskarsies ar finansiālām grūtībām, iegādājoties nepieciešamos medikamentus. Šīs grūtības ir īpaši lielas smagu un retu slimību gadījumos, kad ārstēšanai nepieciešamie medikamenti ir ļoti dārgi un nepieciešami ilgākā laika periodā.

¹ Eiropas Komisija. *ES dzīves ilgums 2023. gadā prognozēts 81,5 gadi*. Pieejams angļu valodā: [https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240503-2#:~:text=In%2015%20countries%2C%20life%20expectancy,%20and%20Romania%20\(76.6\)](https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240503-2#:~:text=In%2015%20countries%2C%20life%20expectancy,%20and%20Romania%20(76.6))

² Eurostat. *Valdību izdevumi veselības aprūpei*. Pieejams angļu valodā: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_health#Expenditure_on_health.27

³ *Informatīvais ziņojums par zāļu finansiālo pieejamību*. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/a8f0ed8c-078b-4bdc-be6a-9db3a5ece0eb

Sabiedrība ir ieinteresēta zāļu pieejamības nodrošināšanā visu diagnožu pacientiem. Darbaspēka resursi ir ikkatra uzņēmuma darbības priekšnoteikums, un šo resursu pieejamība ir īpaši būtiska šobrīd, kad Latvijā ir darbaspēka deficīts. Nenodrošinot zāļu pieejamību, uzņēmumi zaudē jau tā ierobežotos darbaspēka resursus, kas ir nepieciešami produkcijas ražošanai un pakalpojumu sniegšanai, kā arī rodas papildu slogs valsts sociālajam budžetam. Savlaicīga medikamentu nodrošināšana pacientiem var veicināt iedzīvotāju ātrāku atgriešanos darba tirgū.

2024. gada 4. oktobrī notika Valsts prezidenta tikšanās ar Latvijas onkoloģijas pacientu organizāciju apvienības "Onkoalianse" pārstāvjiem. Tikšanās laikā organizācijas pārstāvji izteica priekšlikumus, kā veicināt darba devēja motivāciju brīvprātīgi palīdzēt savam darbiniekam segt zāļu izmaksas.

Šobrīd spēkā esošais tiesiskais regulējums šādu motivāciju neveicina, jo iespējamais darba devēja finansiālais atbalsts darbiniekam zāļu iegādei tiek aplūkts ar algas nodokļiem (iedzīvotāju ienākuma nodoklis un sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, kuras sastāv no darba devēja un darbinieka daļas), un lielo nodokļu maksājumu dēļ parasti atbalsts netiek sniegts. Piemēram, lai sniegtu darbiniekam finansiālu palīdzību 50 000 euro apmērā, darba devēja kopējās izmaksas būs aptuveni 90 000 euro. Savukārt atbilstoši Uzņēmumu ienākuma nodokļa likuma 12. pantam atvieglojumi par ziedojumiem sabiedriskā labuma organizācijai netiek piemēroti, ja ziedojuma mērķi, kas noteikts ziedojuma saņēmējam, ir ietverta tieša vai netieša norāde uz konkrētu ziedoto līdzekļu saņēmēju, kas ir ar ziedotāju saistīta persona, ziedotāja darbinieks vai šā darbinieka ģimenes loceklis (*sk. Uzņēmumu ienākuma nodokļa likuma 12. panta pirmo un sesto daļu*). Proti, arī izmantojot sabiedriskā labuma organizācijas, darba devējs – uzņēmums – varētu būt mazāk motivēts atbalstīt savu darbinieku nekā ar uzņēmumu nesaistītu personu.

Ievērojot iepriekšējās rindkopās izklāstītos apsvērumus, kā arī apzinoties valsts budžeta ierobežotās iespējas un zāļu, kā arī citu medicīnisko tehnoloģiju iegādes augstās izmaksas, kuras lielākoties nav iespējams segt ar saņemto atlīdzību par darbu, tiek piedāvātas veikt grozījumus likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli".

Likumprojekta mērķis ir sekmēt darba devēju brīvprātīgu iesaistīšanos dārgu zāļu, tai skaitā inovatīvo medikamentu, kā arī citu medicīnisko tehnoloģiju pieejamības nodrošināšanā atbilstoši starptautiskajām klīniskajām vadlīnijām saviem darbiniekiem vai viņu apgādībā esošajām personām gadījumos, kad valsts nekompensē vai tikai daļēji kompensē medikamentu vai citu medicīnisko tehnoloģiju iegādes izdevumus. Lai sasniegtu likumprojekta mērķi, ir nepieciešams novērst esošos šķēršļus un mazināt finansiālo slogu darba devējam gadījumos, ja darba devējs ir izvēlējies sniegt atbalstu savam darbiniekam vai viņa apgādībā esošajai personai, piešķirot viņam naudas līdzekļus medicīnisko tehnoloģiju, tai skaitā medikamentu, iegādei. Proti, gadījumos, kad pacientam, kuram ir diagnosticēta smaga saslimšana un par kuru ārsta konsīlijs ir pieņēmis lēmumu par noteiktu zāļu lietošanu vai citu medicīnisko tehnoloģiju nepieciešamību, taču valsts budžets šo medicīnisko tehnoloģiju iegādi nesedz vai sedz tikai daļēji, darba devējs var brīvprātīgi izvēlēties apmaksāt to iegādi pilnībā vai daļēji. Līdzīgi darba devējs var brīvprātīgi izvēlēties atbalstīt

arī darbinieka apgādībā esošās personas, jo arī tas varētu veicināt darbinieka ātrāku atgriešanos darba tirgū. Šādos gadījumos darba devēja brīvprātīgs ieguldījums darbinieka vai viņa apgādībā esošo personu veselībā būtu uzskatāms par uzņēmuma saimnieciskajai darbībai nepieciešamu priekšnosacījumu darba ražīguma celšanai, nevis darbinieka personīgu labumu (līdzīgi kā mācību maksas par augstāko izglītību segšanas gadījumā).

Ievērojot šos apsvērumus, tiek piedāvāts grozīt likumu "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli", paredzot, ka ar algas nodokli netiek aplikta (atbilstoši piemērojot arī atbrīvojumu no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām) un no iedzīvotāju ienākuma nodokļa tiek atbrīvota darba devēja darbiniekam vai viņa apgādībā esošai personai piešķirtā palīdzība naudā medicīnisko tehnoloģiju iegādei.

Likumprojektā paredzētā iespēja no darba devēja saņemt palīdzību naudā medicīnisko tehnoloģiju iegādei attiektos uz darbinieku un viņa apgādībā esošajām personām, kuras pēc būtības ir finansiāli atkarīgas no šī darbinieka.

Piedāvātajā normu redakcijā nav norādītas minimālās medicīnisko tehnoloģiju izmaksas kā nosacījums darba devēja iespējai izvēlēties atbalstīt savu darbinieku, tomēr jāuzsver, ka pēc jēgas likumprojekts vērsts uz tiem gadījumiem, kuros darbiniekam veidojas īpaši smags finansiālais slogs.

Likumprojektā lietotais jēdziens "medicīniskās tehnoloģijas" atbilstoši Ārstniecības likumā sniegtajam skaidrojumam nozīmē ārstniecībā izmantojamās metodes, medicīniskās ierīces un zāles (*sk. Ārstniecības likuma 1. panta 9. punktu*). Būtiski arī uzsvērt, ka ar šo likumprojektu netiktu radīts jauns medicīnisko tehnoloģiju kompensācijas mehānisms, bet gan papildināta jau pastāvošā ārstēšanās izdevumu apmaksas kārtība, kas tostarp ir noteikta Ministru kabineta 2006. gada 31. oktobra noteikumos Nr. 899 "Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība", paplašinot pacienta iespējas iegūt finanšu līdzekļus medikamentu un citu medicīnisko tehnoloģiju apmaksai. Proti, ar likumprojektu tiktu atvieglota nepieciešamo finanšu līdzekļu piesaiste pēc tam, kad patients saskaņā ar ārstu konsilija lēmumu ir uzzinājis savu diagnozi un ārstēšanai nepieciešamās medicīniskās tehnoloģijas un ir kļuvis skaidrs, ka šo tehnoloģiju iegāde netiek pilnībā vai daļēji apmaksāta no valsts budžeta līdzekļiem un patients nespēs šos izdevumus segt no saviem personīgajiem līdzekļiem.

Lai izvairītos no papildu birokrātiskā sloga, piedāvāto grozījumu īstenošanai nekāda jauna dokumentācijas prasība nav paredzēta. Darba devējs varēs pamatot maksājumus, izmantojot 1) ārstu konsilija izrakstu; 2) recepti, ja tas attiecas uz medikamentu iegādi; 3) maksājuma dokumentu, kas apliecina medicīniskās tehnoloģijas iegādi. Sagatavojot ārstu konsilija izrakstu, Nacionālais veselības dienests sniegs atzinumu par to, vai izvēlēta medikamenta vai citas medicīniskās tehnoloģijas iegāde tiek pilnībā vai daļēji finansēta no valsts budžeta līdzekļiem. Savukārt darba devēja rīcībā ir jābūt darbinieka apliecinājumam, ka attiecīgie maksājumi par medicīniskajām tehnoloģijām nav pilnībā kompensēti no valsts budžeta līdzekļiem, un dokumenti, kas apliecina maksājumu par medicīniskajām

tehnoloģijām, nav un netiks iesniegti Valsts ieņēmumu dienestam kā pamatojums attaisnoto izdevumu piemērošanai vai apmaksai apdrošinātāju sabiedrībām.

Darba devējam būs trīs gadus jāuzglabā iepriekš minētie dokumenti, kas pamato atbrīvojuma piemērošanu, kā arī normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā jāsniedz Valsts ieņēmumu dienestam informācija par personai izmaksātajām summām (palīdzību naudā darbiniekam vai viņa apgādībā esošai personai medicīnisko tehnoloģiju iegādei).

Tāpat vēršama uzmanība uz to, ka Eiropas Savienībā, lai veicinātu brīvu preču apriti, dalībvalstis ir vienojušās savstarpēji atzīt un pieņemt arī citā dalībvalstī izrakstītās zāļu vai medicīnas ierīces receptes. Līdz ar to darba devējs var sniegt palīdzību naudā arī citā Eiropas Savienības dalībvalstī iegādātas medicīniskās tehnoloģijas izdevumu segšanai.

Visbeidzot jāuzsver, ka likumprojekts nerada jaunus pienākumus darba devējam un lēmums sniegt atbalstu savam darbiniekam vai viņa apgādībā esošajai personai ir darba devēja brīvprātīga izšķiršanās un izvēle. Likumprojekts neregulē valsts sniegto veselības aprūpi vai veselības aprūpei paredzēto valsts budžeta līdzekļu sadali, kurā jānodrošina tiesiskā vienlīdzība. Tāpat likumprojekts nekādā veidā nemazina valsts iesaisti un atbildību veselības aprūpes nodrošināšanā iedzīvotājiem. Tā vietā likumprojekts piedāvā instrumentu, kas motivētu darba devējus, kuri var un vēlas, atbalstīt savu darbinieku un viņu apgādībā esošo personu veselības aprūpi.

2. Kāda var būt likuma ietekme uz sabiedrības un tautsaimniecības attīstību

Likumprojekts veicinās zāļu un citu medicīnisko tehnoloģiju pieejamību, kas uzlabos pacientu sociālo situāciju un izredzes atveseļoties, kā arī nodrošinās darbaspēka resursu saglabāšanu, sekmējot tautsaimniecības attīstību.

3. Kāda var būt likuma ietekme uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem

Likumprojekta ietekme uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem ir vērtējama kā neitrāla, jo neliela negatīvā ietekme uz darbaspēka nodokļiem tiktu kompensēta ar pozitīvu ietekmi uz tautsaimniecību kopumā.

4. Kāda var būt likuma ietekme uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu

Likumprojekts atbilst Latvijas Republikas tiesību sistēmai un Latvijas Republikas Satversmei.

5. Kādām Latvijas starptautiskajām saistībām atbilst likumprojekts

Likumprojekts atbilst Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām.

6. Kādas konsultācijas notikušas, sagatavojot likumprojektu

Ir notikušas konsultācijas ar Finanšu ministriju, Veselības ministriju, Latvijas Onkoloģijas pacientu organizāciju apvienību "Onkoalianse" un Latvijas Pacientu organizāciju tīklu, kā arī Latvijas Darba devēju konfederāciju.

7. Kā tiks nodrošināta likuma izpilde

Jaunu valsts pārvaldes iestāžu izveidošana nav paredzēta. Likuma izpildi atbilstoši savai kompetencei nodrošinās jau pastāvošās institūcijas.

Valsts prezidents

Edgars Rinkēvičs